

Ministarstvo
finansija

Adresa: ul. Stanka Dragojevića 2,
81000 Podgorica, Crna Gora
tel: +382 20 242 835
fax: +382 20 224 450
www.mif.gov.me

Br: 01-02-302/26-6408/2

Podgorica, 27. 02. 2026. godine

Za: MINISTARSTVO ENERGETIKE I RUDARSTVA, Rimski trg 46

n/r: mr Admiru Šahmanoviću, ministru

Veza: Vaš akt broj: 05-302/26-708/1 od 26. 02. 2026. godine

Predmet: Mišljenje na Predlog Pravilnika o kriterijumima za biogoriva, biotečnosti i gorivima iz biomase dobijenom od poljoprivrede i šumske biomase

Poštovani,

Ministarstvu finansija obratili ste se zahtjevom kojim se traži mišljenje na Predlog Pravilnika o kriterijumima za biogoriva, biotečnosti i gorivima iz biomase dobijenom od poljoprivrede i šumske biomase.

Predloženi akt rješava problem nedostatka preciznih i mjerljivih kriterijuma održivosti za goriva dobijena iz poljoprivredne i šumske biomase. Bez ovog propisa, na tržištu ne postoji mehanizam koji garantuje da:

- Sirovine za biogoriva ne potiču sa zemljišta visokog biodiverziteta, kao što su primarne šume, zaštićena područja ili prirodne travnate površine,
- Proizvodnja ne uzrokuje značajno smanjenje zaliha ugljenika u zemljištu (npr. Prenamjenom močvara ili tresetišta),
- Šumska biomasa potiče iz područja gdje se sprovodi zakonska obnova šuma i održava dugoročni proizvodni kapacitet šuma.

Glavni uzrok je nepotpuna usklađenost nacionalnog zakonodavstva sa RED II Direktivom (2018/2001) u dijelu koji se odnosi na zaštitu životne sredine i upravljanje zemljištem prilikom proizvodnje energije iz obnovljivih izvora. Dosadašnji okvir nije definisao "mjere dodatnosti" niti stroga pravila za sertifikaciju goriva sa niskim rizikom od indirektno promjene korišćenja zemljišta (ILUC).

Kako je u Izvještaju o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa navedeno, privredni subjekti će snositi troškove nezavisnih revizija, administrativne troškove vođenja evidencija, kao i troškove laboratorijskih analiza radi dokazivanja usklađenosti sa propisnim standardima. Posebno su mala i srednja preduzeća izložena administrativnom i finansijskom opterećenju. Takođe, vlasnici šuma moraće da dokažu zakonitost sječe i da obezbijede regeneraciju šumskih proizvoda, što može povećati troškove poslovanja.

Imajući u vidu da se Predlogom Pravilnika podstiče održivo upravljanje resursima i doprinosi zaštiti životne sredine, sa aspekta uticaja na poslovni ambijent nemamo primjedbi.

Dodatno, uvidom u Predlog Pravilnika i Izvještaj o sprovedenoj analizi procjene uticaja propisa utvrđeno je da za implementaciju Predloga Pravilnika nijesu potrebna dodatna finansijska sredstva iz budžeta Države. Kako je navedeno usvajanjem predmetnog propisa ne proizilaze međunarodne finansijske obaveze.

Shodno navedenom, Ministarstvo finansija sa aspekta budžeta, nema primjedbi na dostavljeni Predlog Pravilnika o kriterijumima za biogoriva, biotečnosti i gorivima iz biomase dobijenom od poljoprivrede i šumske biomase.

S poštovanjem,

MINISTAR
mr Novica Vuković

U skladu sa članom 89 stav 1 Zakona o korišćenju energije iz obnovljivih izvora ("Službeni list CG, broj 82/24), uz prethodno pribavljeno mišljenje Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo energetike i rudarstva, donijelo je

**PRAVILNIK
O KRITERIJUMIMA ZA BIOGORIVA, BIOTEČNOSTI I GORIVIMA IZ BIOMASE DOBIJENIM
OD POLJOPRIVREDNE I ŠUMSKE BIOMASE**

Predmet

Član 1

Ovim pravilnikom propisuju se kriterijumi održivosti naročito za biogoriva, biotečnosti, i goriva iz biomase dobijena od poljoprivredne i šumske biomase.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom pravilniku imaju sljedeća značenja:

- 1) **uljarice (uljane kulture)** su prehrambeni i stočni usjevi kao što su uljana repica, palme, soja i suncokret, koje nijesu usjevi bogati skrobom, i šećerni usjevi koji se obično koriste kao sirovine za proizvodnju biogoriva, biotečnosti i goriva od biomase;
- 2) **neiskorišćeno zemljište** je površina koja, u periodu od najmanje pet godina prije početka uzgoja sirovina koje se koriste za proizvodnju biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase, nijesu korišćene za uzgoj prehrambenih i stočnih usjeva, drugih energetskih usjeva niti značajne količine stočne hrane za ispašu životinja;
- 3) **napušteno zemljište** je neiskorišćeno zemljište koje je u prošlosti korišćeno za uzgoj prehrambenih i stočnih usjeva, ali je taj uzgoj prehrambenih i stočnih usjeva obustavljen zbog biofizičkih ili socioekonomskih ograničenja;
- 4) **mjera dodatnosti** je svako poboljšanje poljoprivrednih praksi koje na održiv način dovode do povećanja prinosa prehrambenih i stočnih usjeva na zemljištu koje se već koristi za uzgoj prehrambenih i stočnih usjeva, i svaku radnju/aktivnost koja omogućava uzgoj prehrambenih i stočnih usjeva na neiskorišćenom zemljištu, uključujući i napušteno zemljište, za proizvodnju biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomasa;
- 5) **dodatne sirovine** su dodatne količine prehrambenih i stočnih usjeva proizvedenih u jasno određenom području u poređenju sa dinamičkom osnovnom vrijednošću prinosa, a to je direktna posljedica primjene mjere dodatnosti;
- 6) **dinamička osnovna vrijednost prinosa** je prosječan prinos sa određenog područja gdje je primijenjena mjera dodatnosti, izračunat tokom trogodišnjeg perioda neposredno prije godine primjene takve mjere, uzimajući u obzir prosječno povećanje prinosa posmatrano za tu sirovinu tokom prethodne decenije, i krive prinosa tokom životnog vijeka u slučaju trajnih usjeva, isključujući fluktuacije prinosa;
- 7) **zemljište sa visokim zalihama ugljenika** su močvarna/vlažna područja, uključujući tresetišta i kontinuirano pošumljena područja;
- 8) **mali vlasnici** su poljoprivrednici koji samostalno obavljaju poljoprivredne djelatnosti na gazdinstvu sa poljoprivrednom površinom manjom od dva hektara, koje je u njihovom vlasništvu, za koje imaju pravo svojine ili korišćenja u skladu sa zakonom, koji im daje kontrolu nad tim zemljištem, a koji nijesu zaposleni u nekom privremom društvu;
- 9) **trajni usjevi** su usjevi koji nijesu u rotaciji, osim stalnih travnjaka i stalnih pašnjaka, koji zauzimaju zemljište pet ili više godina i daju ponovljene žetve.

Kriterijumi održivosti za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase od poljoprivrednog zemljišta

Član 3

(1) Poljoprivredne sirovine korišćene za proizvodnju biogoriva, biotečnosti, i goriva iz biomase ne smiju se koristiti sa zemljišta sa visokom vrijednošću biodiverziteta.

(2) Zemljište sa visokom vrijednošću biodiverzita, bez obzira da li je zadržalo taj status, je zemljište koje je imalo taj status u januaru 2008. godine ili kasnije, i to:

1) primarne šume i druga šumovita zemljišta sa autohtonim drvenastim vrstama na kojima nijesu jasno vidljivi znaci ljudske aktivnosti i ekološki procesi nijesu značajno poremećeni;

2) šume sa visokim biodiverzitetom i drugo šumovito zemljište koje je bogato vrstama i nije degradirano, ili koje je nadležni organ identifikovao kao zemljište sa visokim biodiverzitetom;

3) područje koje je značajno za očuvanje rijetkih i/ili ugroženih vrsta i/ili staništa prepoznato u skladu sa zakonom, radi zaštite prirode ili međunarodnim sporazumima; uključeno na liste međuvladinih organizacija ili Međunarodne unije za zaštitu prirode;

4) prirodne travnate površine koje se prostiru na više od jednog hektara površine, od velikog značaja za biodiverzitet, koji opstaje bez potrebe za antropogenim intervencijama, a ima prirodni sastav vrsta i nenarušene ekološke karakteristike i procese,

5) poluprirodne travnate površine koje se prostiru na više od jednog hektara površine, od velikog značaja za biodiverzitet, prepoznate od nadležnih organa, koje bi izgubile svoj status kao travnate površine bez ciljanih antropogenih intervencija, a koje nijesu degradirane.

(2) Sirovine za biogoriva ne mogu se koristiti sa zemljišta sa visokim zalihama ugljenika.

(3) Zemljište sa visokim zalihama ugljenika, je zemljišta koje je imalo taj status u januaru 2008. godine, a više ga nema, i to:

1) močvarna/vlažna područja, staništa ili zemljišta koja su prekrivena ili zasićena vodom, trajno ili tokom značajnog dijela godine,

2) neprekidna šumska površina veća od jednog hektara, obrasla drvećem višim od pet metara, čije krošnje pokrivaju više od 30% površine, ili drvećem koje može dostići navedene granične kriterijume u svom prirodnom staništu,

3) zemljište površine veće od jednog hektara, obraslo drvećem višim od pet metara, čije krošnje pokrivaju 10-30% površine, ili drvećem koje može dostići navedene granične kriterijume u svom prirodnom staništu.

(4) Sirovine za biogoriva ne mogu se koristiti sa zemljišta koje je imalo status tresetišta ili tresave u januaru 2008. godine.

(6) Izuzetno od st. 1, 3 i 5 ovog člana, proizvodnja sirovina za biogoriva je dozvoljena u sljedećim slučajevima:

- na području iz stava 2 tač. 2 i 3 ovog člana, ako se dokaže da proizvodnja sirovine ne utiče negativno na zaštitu prirode,

- na poluprirodnim travnatim površinama iz stava 2 tačka 5 ovog člana, ako se dokaže da je proizvodnja sirovina u skladu sa neophodnim intervencijama radi očuvanja povoljnog stanja travnatih površina,

- na zemljištu iz stava 4 tačka 3 ovog člana, ako se dokaže da su zalihe ugljenika prije i poslije promjene namjene ili konverzije takve da se kriterijumi iz člana 4 ovog pravilnika mogu ispuniti,

- na tresetištu iz stava 5 ovog člana, ako se dokaže da uzgoj i proizvodnja sirovina ne izazivaju isušivanje prethodno nedreniranog zemljišta.

(7) Upotreba sirovina za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomasa dobijenih sa zemljišta sa velikim zalihama ugljenika na način predviđen u stavu 4 ovog člana, dozvoljena je pod uslovom da je u vrijeme dobijanja sirovine zemljište imalo isti status kao u januaru 2008. godine.

Biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomasa proizvedena iz šumske biomase

Član 4

(1) Biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomasa proizvedena iz šumske biomase treba da ispunjavaju sljedeće kriterijume za smanjenje rizika od upotrebe šumske biomase koja je dobijena neodrživom proizvodnjom:

1) država u kojoj je šumska biomasa posječena ima propise kojima se uređuje područje sječe, kao i sisteme nadzora i sprovođenja kojima se obezbijeduje:

- zakonitost operacija sječe,

- obnova šume na posjećenim površinama,
 - da su područja koja su utvrđena međunarodnim ili nacionalnim propisima ili ih je odredio nadležni organ u cilju očuvanja prirode, uključujući močvarna tla i tresetišta, zaštićena,
 - da se sječa sprovodi uzimajući u obzir očuvanje kvalitete tla i bioraznolikosti radi smanjenja negativnih uticaja na najmanju moguću mjeru,
 - da se sječom održava ili poboljšava dugoročni proizvodni kapacitet šume,
- b) ako nijesu dostupni dokazi iz tačke 1 ovog stava, šumska biomasa je dobijena sa šumskog područja na nivou kojeg postoje sistemi upravljanja kojima se obezbjeđuje:
- zakonitost operacija sječe,
 - obnova šume na posjećenim površinama,
 - da su područja koja su utvrđena međunarodnim ili nacionalnim propisom ili ih je odredio nadležni organ u cilju očuvanja prirode, uključujući močvarna tla i tresetišta, zaštićena, osim ako su dostavljeni dokazi da sječa te sirovine nije uticala na svrhu očuvanja prirode,
 - da se sječa sprovodi uzimajući u obzir očuvanje kvaliteta tla i bioraznolikosti radi smanjenja negativnih uticaja na najmanju moguću mjeru,
 - da se sječom održava ili poboljšava dugoročni proizvodni kapacitet šume.
- (2) Biogoriva proizvedena iz šumske biomase treba da ispunjavaju sljedeće zahtjeve u pogledu korišćenja zemljišta, prenamjene zemljišta i šumarstva (LULUCF):
- 1) država iz koje potiče šumska biomasa:
 - je potpisnica Pariškog sporazuma,
 - podnijela je na nacionalnom nivou određeni doprinos (NDC) za Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o promjeni klime (UNFCCC) koja obuhvata emisije i uklanjanja iz poljoprivrede, šumarstva i korišćenja zemljišta i kojom se obezbjeđuje da se promjene u zaliham ugljenika povezane sa sječom biomase smatraju obavezama države na smanjenju ili ograničavanju emisija gasova sa efektom staklene bašte u skladu sa NDC-u, ili
 - postoje zakoni i podzakonski akti u skladu sa članom 5 Pariškog sporazuma, koji se primjenjuju u području sječe, za očuvanje i povećanje zaliha i rezervi ugljenika, i dokazuju da prijavljene emisije u sektoru korišćenja zemljišta, prenamjene zemljišta i šumarstva (LULUCF) ne premašuju količinu apsorbovanog ugljenika;
 - 2) ako ne postoje dokazi iz tačke 1 ovog stava, šumska biomasa je dobijena sa šumskog područja na nivou kojeg postoje sistemi upravljanja kojima se obezbjeđuje dugoročno održavanje ili povećanje zaliha i rezervi ugljenika u šumama.

Posebna pravila za poljoprivredni otpad i ostatke

Član 5

(1) Za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase proizvedena iz otpada i ostataka sa poljoprivrednog zemljišta, treba da se uspostave planovi praćenja i upravljanja kako bi se riješio uticaj na kvalitet zemljišta i zalihe ugljenika u zemljištu i provjeriti odsustvo negativnih uticaja žetve poljoprivrednog otpada na kvalitet zemljišta i zalihe ugljenika u zemljištu.

(2) Provjera iz stava 1 ovog člana, će osigurati da se na zemljištu primenjuje relevantan skup osnovnih praksi upravljanja zemljištem ili praćenja kako bi se podstaklo vezivanje ugljenika u zemljištu i kvalitet zemljišta, u skladu sa Prilogom 1.

(3) Primjena praksi iz stava 1 ovog člana, može se zahtijevati i pratiti ili na nivou države ili na nivou ekonomskih operatera.

(4) Na nivou države, dobrovoljne šeme provjeravaju da li država porijekla, zahtijeva primjenu osnovnih praksi upravljanja zemljištem kako bi se riješio potencijalni uticaj žetve takvih ostataka na kvalitet zemljišta i ugljenik u zemljištu, i da li ima mehanizme za praćenje i sprovođenje tih praksi.

(5) Na nivou ekonomskih operatera, dobrovoljne šeme provjeravaju da li se prakse upravljanja iz stava 4 ovog člana efikasno primjenjuju i prate na nivou poljoprivrednih gazdinstava koja su snabdjevači biomasom, a ako se koristi grupna revizija, dobrovoljne šeme provjeravaju da li svi ekonomski operateri, koji su obuhvaćeni grupnom revizijom, primjenjuju te prakse.

Kriterijumi za određivanje sirovina sa visokim rizikom od indirektna promjene korišćenja zemljišta za koje se razmatra značajno proširenje proizvodnog područja na zemljište sa visokim zalihama ugljenika

Član 6

(1) Radi određivanja sirovina sa visokim rizikom od indirektna promjene korišćenja zemljišta za koje se razmatra značajno proširenje proizvodnog područja na zemljište sa visokim zalihama ugljenika, primjenjuju se sljedeći kumulativni kriterijumi:

- prosječno godišnje proširenje globalne proizvodne površine sirovina od 2008. godine je veće od 1% i pogađa više od 100.000 hektara;
- udio takvog proširenja na zemljište sa visokim zalihama ugljenika je veći od 10%, u skladu sa sledećom formulom:

$$x_{hcs} = \frac{x_f + 2,6x_p}{PF}$$

Gdje:

x_{hcs} = udio proširenja na zemljište sa visokim zalihama ugljenika;
 x_f = udio proširenja na zemljište koje obuhvata više od jednog hektara s drvećem višim od pet metara i sklopa krošnje većim od 30 % ili drvećem koje taj prag može dostići in situ, i zemljište koje obuhvata više od jednog hektara s drvećem višim od pet metara i sklopom krošnje između 10 % i 30 % ili drvećem koje taj prag može dosegnuti in situ, osim ako se dostave dokazi da je zaliha ugljenika površine prije i poslije prenamjene takva da su nakon primjene propisane metodologije propisani svi potrebni uslove.
 x_p = udio proširenja na zemljište definisano u okviru x_f , a koje uključuje i tresetišta;
PF = faktor produktivnosti.
PF je 1,7 za kukuruz, 2,5 za palmino ulje, 3,2 za šećernu repu, 2,2 za šećernu trsku i 1 za sve ostale usjeve.

(2) Primjena kriterijuma iz stava 1 al. 1 i 2 vrši se u skladu sa propisanim vrijednostima u Prilogu 2.

Generalni kriterijumi za sertifikaciju biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase sa niskim rizikom od indirektna promjene korišćenja zemljišta

Član 7

(1) Biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase mogu biti sertifikovani kao goriva sa niskim rizikom od indirektna promjene korišćenja zemljišta ako:

- biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase ispunjavaju kriterijume održivosti i uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte u skladu sa propisom kojim se uređuje održivost za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase, i ovim pravilnikom;
- su biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase proizvedena iz dodatnih sirovina dobijenih mjerama dodatnosti koje ispunjavaju posebne kriterijume iz člana 8 ovog pravilnika;
- su dokazi potrebni za identifikaciju dodatnih sirovina i dokazivanje tvrdnji u vezi sa proizvodnjom dodatnih sirovina prikupljeni i detaljno dokumentovani od strane relevantnih ekonomskih operatera.

(2) Dokazi iz stava 1 alineja 3 ovog člana, treba da sadrže najmanje informacije o mjerama dodatnosti koje su preduzete da bi se proizvele dodatne sirovine, određene površine na kojima su te mjere primijenjene, kao i prosječni prinos koji je dobijen sa zemljišta gdje su ove mjere primjenjivane tokom trogodišnjeg perioda neposredno prije godine primjene takve mjere.

Mjere dodatnosti

Član 8

(1) Biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase mogu biti sertifikovana kao goriva sa niskim rizikom od indirektna promjene korišćenja zemljišta ako mjere dodatnosti za proizvodnju dodatnih sirovina ispunjavaju barem jedan od sljedećih uslova:

- postaju privlačna u finansijskom smislu ili se ne suočavaju sa preprekama koje bi spriječile njihovu primjenu, samo zato što biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase proizvedena iz dodatnih sirovina mogu biti uračunata u ciljeve za obnovljivu energiju u okviru Nacionalnog energetskog i klimatskog plana;
- omogućavaju uzgoj prehrambenih i stočnih usjeva na napuštenim i ozbiljno degradiranim zemljištima koje predstavlja zemljište koje je tokom značajnog vremenskog

perioda bilo izloženo znatnom zaslanjivanju ili je imalo znatno nizak sadržaj organske materije i koje je bilo pogođeno teškom erozijom;

- primjenjuju ih mali vlasnici;

- se mjere dodatnosti preduzimaju najviše 10 godina prije sertifikacije biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase kao goriva sa niskim rizikom od indirektno promjene korišćenja zemljišta.

Uslovi za reviziju i verifikaciju sertifikacije biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase sa niskim rizikom od indirektno promjene korišćenja zemljišta

Član 9

(1) Da bi sertifikovali biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase sa niskim rizikom od indirektno promjene korišćenja zemljišta, ekonomski operateri treba da:

1) dostaviti pouzdane informacije kojima dokazuju svoje tvrdnje, osiguravajući da su ispunjeni svi zahtjevi iz čl. 3 i 4 ovog pravilnika;

2) organizovati odgovarajući standard nezavisne revizije dostavljenih informacija i odgovarajući nivo transparentnosti, koji odražava potrebu za javnim nadzorom nad pristupom revizije; i

3) dostaviti dokaze da su revizije sprovedene.

(2) Revizijom se provjerava da li su informacije koje su dostavili ekonomski operateri tačne, pouzdane i zaštićene od prevare.

(3) Da bi pokazali da pošiljka treba da se smatra kao biogorivo, biotečnost ili gorivo iz biomase sa niskim rizikom od indirektno promjene korišćenja zemljišta, ekonomski operateri treba da koriste sistem balansa mase u skladu sa propisom kojim se uređuju kriterijumi održivosti za biogoriva, biotečnosti i goriva iz biomase.

(4) Dobrovoljne šeme se mogu koristiti da se pokaže usklađenost sa kriterijumima iz čl. 5, 6 i 7 ovog pravilnika.

Prilozi

Član 10

Prilozi 1 i 2 čine sastavni dio ovog pravilnika.

Stupanje na snagu

Član 11

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“.

Broj: _____

Podgorica, __ februara 2026. godine

Ministar,
mr Admir Šahmanović

*U ovu uredbu prenesene su:

- Direktiva 2018/2001/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. decembra 2018. godine, o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora, u dijelu koji se odnosi na energiju iz obnovljivih izvora u sektoru saobraćaja;
- Uredbe o upravljanju Energetskom unijom i klimatskom akcijom, koja je izmijenjena Uredbom (EU) 2018/1999 Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. decembra 2018. godine, o upravljanju Energetskom unijom i klimatskom akcijom, i o izmjeni i stavljanju van snage Uredbi (EZ) br. 663/2009, EZ br. 715/2009, Direktiva 94/22/EZ, 98/70/EZ, 2009/31/EZ, 2009/73/EZ, 2010/31/EU, 2012/27/EU i 2013/30/EU Evropskog parlamenta i Saveta, kao i Direktiva Saveta 2009/119/EZ i (EU) 2015/652 i o stavljanju van snage

Uredbe (EU) br. 525/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta, od 18. decembra 2018. godine u dijelu koji se tiče obnovljivih izvora energije u sektoru saobraćaja.

PRILOG 1

LISTA PRIMJERA OSNOVNIH PRAKSI UPRAVLJANJA I PRAĆENJA ZA PODSTICANJE I PRAĆENJE SEKVESTRACIJE UGLJENIKA U ZEMLJIŠTU I KVALITETA ZEMLJIŠTA

Primjeri osnovnih praksi upravljanja za podsticanje sekvestracije ugljenika u zemljištu (s obzirom na odsustvo ostataka) i poboljšanja kvaliteta zemljišta dati su u sljedećoj tabeli:

Uslov	Pokazatelj kvaliteta zemljišta
Najmanje rotacija od 3 usjeva, uključujući mahunarke ili zeleno đubrivo u sistemu uzgajanja, uzimajući u obzir agronomske zahtjeve za sukcesiju usjeva, koji su specifični za svaki gajeni usjev i klimatske uslove. Krovni usjev s više vrsta između komercijalnih usjeva računa se kao jedan.	Poboljšanje plodnosti zemljišta, ugljenika u zemljištu, ograničavanje erozije tla, biodiverzitet zemljišta, i poboljšanje suzbijanja patogena
Sjetva pokrivnih/međuusjeva/usjeva sa najmanje jednom mahunarkom koristeći lokalno odgovarajuću mješavinu vrsta. Prakse upravljanja usjevima treba da obezbijede minimalnu pokrivenost zemljišta kako bi se izbjeglo golo zemljište u periodima koji su najosjetljiviji.	Poboljšanje plodnosti zemljišta, zadržavanje ugljenika u zemljištu, izbjegavanje erozije tla, biodiverzitet zemljišta
Sprječavanje sabijanja zemljišta (učestalost i vrijeme radova na terenu treba planirati kako bi se izbjegao saobraćaj na vlažnom zemljištu; obradu zemljišta treba izbjegavati ili značajno smanjiti na vlažnim zemljištima; može se koristiti kontrolisano planiranje saobraćaja).	Zadržavanje strukture zemljišta, izbjegavanje erozije tla, zadržavanje biodiverziteta zemljišta
Zabranjeno je spaljivanje strništa obradivih površina, osim u slučajevima kada je nadležni organ odobrio izuzeće iz razloga očuvanja zdravlja bilja.	Zadržavanje ugljenika u zemljištu, učinkovitost resursa
Na kiselim zemljištima gdje se primjenjuje kalcifikacija, gdje su zemljišta degradirana i gdje zakiseljavanje utječe na produktivnost usjeva.	Poboljšana struktura zemljišta, biodiverzitet zemljišta, ugljenik u zemljištu
Smanjenje obrade zemljišta /neobrađivanje zemljišta – kontrola erozije tla – dodavanje organskih suplemenata (biougalj, kompost, đubrivo, ostaci usjeva) – upotreba pokrivnih usjeva, ponovno ovlaživanje zemljišta Revegetacija: sadnja (promjena vrsta, zaštita slamnatim malčem) – karakteristike pejzaža – agrošumarstvo	Povećanje nivoa organskog ugljenika u zemljištu

Primjeri praksi praćenja za kvalitet zemljišta i uticaj na smanjenje emisije ugljenika

Pristup monitoringa	Metoda verifikacije/demonstracije
Procjena rizika	Identifikacija područja sa visokim rizikom od pada kvaliteta zemljišta pomaže u sprječavanju ovih rizika i fokusiranju na područja sa najvećim uticajem.
Analiza organske materije u zemljištu	Dosljedno uzorkovanje organske materije u zemljištu poboljšava praćenje tako da se ova materija može održavati na istom nivou ili poboljšati.
Analiza organskog ugljenika u zemljištu	Organski ugljenik smatra se dobrim pokazateljem za širi kvalitet zemljišta.
Uzorkovanje indeksa kondicioniranja zemljišta	Pozitivna vrijednost ukazuje na to da se očekuje povećanje organske materije u zemljištu.
Procjena erozije tla	Obezbeđuje da je erozija ispod podnošljivog nivoa, npr. „t“ nivo Službe za poljoprivredna istraživanja Ministarstva poljoprivrede Sjedinjenih Američkih Država.
Plan upravljanja hranjivim materijama	Plan koji definiše strategiju hranjivih materija (uglavnom fokusirajući se na N, P, K) i režime đubrenja može spriječiti neravnotežu hranjivih materija.
Redovna analiza pH vrijednosti zemljišta	Praćenje pH vrijednosti pomaže u identifikovanju odstupanja u ravnoteži Ph vrijednosti.

PROŠIRENJE ZALIHA SIROVINA

PRILOG 2

	Prosječno godišnje širenje proizvodne površine od 2008. godine (kha)	Prosječno godišnje širenje proizvodne površine od 2008. godine (%)	Udio proširenja na zemljište navedeno u članu 6 ovog pravilnika	Udio proširenja na zemljište navedeno u članu 6 ovog pravilnika
Žitarice				
Pšenica	- 263,4	- 0,1 %	1 %	—
Kukuruz	4 027,5	2,3 %	4 %	—
Šećerni usjevi				
Šećerna trska	299,8	1,2 %	5 %	—
Šećerna repa	39,1	0,9 %	0,1 %	—
Uljarice (uljane kulture)				
Uljana repica	301,9	1,0 %	1 %	—
Palmino ulje	702,5	4,0 %	45 %	23 %
Soja	3 183,5	3,0 %	8 %	—
Suncokret	127,3	0,5 %	1 %	—

IZVJEŠTAJ O SPROVEDENOJ ANALIZI PROCJENE UTICAJA PROPISA	
PREDLAGAČ PROPISA	Ministarstvo energetike i rudarstva
NAZIV PROPISA	Predlog Pravilnika o kriterijumima za biogoriva, biotečnosti i gorivima iz biomase dobijenim od poljoprivredne i šumske biomase
<p>1. Definisanje problema</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koje probleme treba da riješi predloženi akt? - Koji su uzroci problema? - Koje su posljedice problema? - Koji su subjekti oštećeni, na koji način i u kojoj mjeri? - Kako bi problem evoluirao bez promjene propisa ("status quo" opcija)? <p>- Predloženi akt rješava problem nedostatka preciznih i mjerljivih kriterijuma održivosti za goriva dobijena iz poljoprivredne i šumske biomase. Bez ovog propisa, na tržištu ne postoji mehanizam koji garantuje da:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Sirovine za biogoriva ne potiču sa zemljišta visokog biodiverziteta, kao što su primarne šume, zaštićena područja ili prirodne travnate površine, 2) Proizvodnja ne uzrokuje značajno smanjenje zaliha ugljenika u zemljištu (npr. prenamjenom močvara ili tresetišta), 3) Šumska biomasa potiče iz područja gdje se sprovodi zakonska obnova šuma i održava dugoročni proizvodni kapacitet šuma. <p>- Glavni uzrok je nepotpuna usklađenost nacionalnog zakonodavstva sa RED II Direktivom (2018/2001) u dijelu koji se odnosi na zaštitu životne sredine i upravljanje zemljištem prilikom proizvodnje energije iz obnovljivih izvora. Dosadašnji okvir nije definisao "mjere dodatnosti" niti stroga pravila za sertifikaciju goriva sa niskim rizikom od indirektno promjene korišćenja zemljišta (ILUC).</p> <p>- Posljedice problema:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Ekološka degradacija: Rizik od gubitka prirodnih staništa i bioraznolikosti usljed nekontrolisane sječe ili prenamjene zemljišta za potrebe energetskih usjeva, 2) Povećanje emisija: Moguće povećanje neto emisija gasova sa efektom staklene bašte (GHG) ako se sirovine dobijaju sa zemljišta sa visokim zalihama ugljenika, 	

3) Tržišna nekonkurentnost: Nemogućnost crnogorskih proizvođača da dokažu održivost svojih proizvoda, što ih isključuje sa međunarodnog tržišta biogoriva koje zahtijeva strogu sertifikaciju.

- Oštećeni subjekti:

1) Država (Ministarstvo energetike i poljoprivrede): Nemaju pravni osnov za nadzor nad porijeklom sirovina i zaštitu nacionalnih šumskih i poljoprivrednih resursa.

2) Ekološki osviješćeni investitori: suočavaju se sa nelojalnom konkurencijom subjekata koji mogu nuditi jeftinija, ali neodrživa goriva.

3) Šira zajednica: Trpi štetu zbog potencijalnog narušavanja kvaliteta zemljišta i gubitka ekosistemskih usluga koje pružaju primarne šume i tresetišta.

- Bez donošenja ovog Pravilnika, stanje bi se pogoršalo kroz:

1) Trajni gubitak biodiverziteta: Nastavak prakse sječe ili prenamjene zemljišta bez obaveze dokazivanja očuvanja rijetkih staništa.

2) Blokadu izvoza: Domaća biogoriva ne bi mogla biti sertifikovana kao goriva sa niskim rizikom od indirektno promjene korišćenja zemljišta, čime bi postala tržišno bezvrijedna u EU sistemu.

3) Neuspjeh klimatskih ciljeva: Crna Gora ne bi mogla precizno mjeriti doprinos biogoriva smanjenju emisija, jer ne bi imala dokaze o usklađenosti sa LULUCF zahtjevima (korišćenje zemljišta i šumarstvo).

2. Ciljevi "status quo" opcije

- Koji ciljevi se postižu predloženim propisom?

- Navesti usklađenost ovih ciljeva sa postojećim strategijama ili programima Vlade, ako je primjenljivo.

Glavni cilj ovog propisa je uspostavljanje strogog okvira za zaštitu životne sredine kroz definisanje kriterijuma održivosti za biogoriva.

- Konkretni ciljevi uključuju:

1) Zaštita biodiverziteta: Zabrana korišćenja poljoprivrednih sirovina sa zemljišta koja su u januaru 2008. godine ili kasnije imala status visoke vrijednosti biodiverziteta, kao što su primarne šume, zaštićena područja prirode i prirodne travnate površine,

2) Očuvanje zaliha ugljenika: Sprečavanje proizvodnje sirovina na zemljištima sa visokim zalihama ugljenika, uključujući močvarna područja, tresetišta i neprekidne šumske površine, kako bi se izbjegle neto emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) usljed prenamjene zemljišta,

3) Održivo upravljanje šumama: Osiguranje da šumska biomasa potiče iz područja gdje je sječa zakonita, gdje se sprovodi obnova šuma i gdje se održava ili poboljšava dugoročni proizvodni kapacitet šuma,

- 4) Usklađivanje sa klimatskim sporazumima: Implementacija zahtjeva u pogledu korišćenja zemljišta i šumarstva (LULUCF) u skladu sa Pariškim sporazumom, čime se garantuje da emisije povezane sa sječom biomase ne premašuju količinu apsorbovanog ugljenika,
- 5) Promocija goriva sa niskim ILUC rizikom: Definisane jasne pravila i mjera dodatnosti za sertifikaciju goriva sa niskim rizikom od indirektnih promjena korišćenja zemljišta, čime se podstiče proizvodnja na napuštenim ili degradiranim zemljištima,
- 6) Osiguranje kvaliteta zemljišta: Uvođenje obaveznih planova praćenja i praksi upravljanja za otpad i ostatke sa poljoprivrednog zemljišta radi očuvanja organske materije i plodnosti.

- Usklađenost ciljeva sa strategijama i programima Vlade:

Donošenje ovog pravilnika je u potpunosti usklađeno sa strateškim pravcima Crne Gore:

- 1) Zakon o korišćenju energije iz obnovljivih izvora: Pravilnik predstavlja direktno izvršenje člana 89 stav 1 ovog zakona, kojim je propisana obaveza definisanja kriterijuma održivosti,
- 2) Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji (PPCG): Ovaj propis je ključan za Poglavlje 15 (Energetika) i Poglavlje 27 (Životna sredina i klimatske promjene) jer transponuje ekološke zahtjeve RED II Direktive (2018/2001),
- 3) Nacionalni energetske i klimatski plan (NEKP): Ciljevi Pravilnika, poput mjera dodatnosti, direktno su povezani sa ispunjavanjem ciljeva za obnovljivu energiju zacrtanih u okviru NEKP-a,
- 4) Nacionalna strategija biodiverziteta: Kriterijumi koji zabranjuju sirovine sa zemljišta visoke vrijednosti biodiverziteta direktno doprinose očuvanju nacionalnih zaštićenih područja i rijetkih staništa,
- 5) Pariški sporazum: Propisivanjem LULUCF kriterijuma za šumsku biomasu, Crna Gora ispunjava obaveze izvještavanja o emisijama i uklanjanjima iz sektora šumarstva.

3. Opcije

- Koje su moguće opcije za ispunjavanje ciljeva i rješavanje problema? (uvijek treba razmatrati "status quo" opciju i preporučljivo je uključiti i neregulatornu opciju, osim ako postoji obaveza donošenja predloženog propisa).
- Obrazložiti preferiranu opciju?

Opcija 1: „Status quo“ (Ne preduzimati ništa)

- 1) Ova opcija podrazumijeva zadržavanje stanja bez jasno definisanih ekoloških kriterijuma za biomasu.
- 2) Posljedica bi bila nemogućnost dokazivanja da goriva ne potiču sa zemljišta visokog biodiverziteta ili visokih zaliha ugljenika, što bi dovelo do tržišne izolacije domaćih proizvođača.

Opcija 2: Neregulatorna opcija (Dobrovoljni sporazumi)

- 1) Ova opcija bi se oslanjala na to da ekonomski operatori sami usvajaju interne standarde održivosti bez državnog nadzora.
- 2) S obzirom na to da su kriterijumi održivosti i uštede emisija GHG strogo propisani RED II Direktivom, samoregulacija ne bi bila priznata od strane Evropske komisije niti bi bila pravno validna za izvještavanje o nacionalnim ciljevima.

Opcija 3: Regulatorna opcija – Donošenje predloženog Pravilnika (Preferirana opcija)

- 1) Uvođenje jasnih zabrana korišćenja sirovina sa zaštićenih područja, tresetišta i primarnih šuma.
- 2) Propisivanje konkretnih mjera dodatnosti i sistema nezavisne revizije za verifikaciju podataka.

- Preferirana opcija je Opcija 3 (Regulatorna opcija) iz sljedećih razloga:

- 1) **Pravna obaveza i harmonizacija:** Zakon o korišćenju energije iz obnovljivih izvora direktno obavezuje na donošenje ovog akta radi usklađivanja sa standardima EU.
- 2) **Sprečavanje ekološke štete:** Jedino se regulatornim putem može efikasno zabraniti sječa u primarnim šumama ili prenamjena močvarnih područja za potrebe proizvodnje biogoriva.
- 3) **Tržišna konkurentnost:** Pravilnik uvodi sisteme upravljanja i praćenja koji omogućavaju ekonomskim operatorima da dobiju međunarodno priznate sertifikate, što je preduslov za prodaju biogoriva na tržištu.
- 4) **Održivost šumskog fonda:** Uvode se strogi kriterijumi za šumsku biomasu koji osiguravaju obnovu šuma i održavanje dugoročnog proizvodnog kapaciteta, što je ključno za Crnu Goru kao šumovitu državu.
- 5) **Zaštita kvaliteta zemljišta:** Propisivanjem obaveznih praksi upravljanja za poljoprivredni otpad (poput rotacije usjeva i zabrane spaljivanja strništa), direktno se štiti poljoprivredni resurs države.

4. Analiza uticaja

- Na koga će i kako će najvjerojatnije uticati rješenja u propisu - nabrojati pozitivne i negativne uticaje, direktne i indirektno.
- Koje troškove će primjena propisa izazvati građanima i privredi (naročito malim i srednjim preduzećima).
- Da li pozitivne posljedice donošenja propisa opravdavaju troškove koje će on stvoriti.
- Da li se propisom podržava stvaranje novih privrednih subjekata na tržištu i tržišna konkurencija.
- Uključiti procjenu administrativnih opterećenja i biznis barijera.

Na koga će i kako uticati rješenja u propisu

Pozitivni uticaji:

- Privreda (direktan): Omogućava proizvođačima i trgovcima pristup tržištu EU i dobijanje

sertifikata o obnovljivom gorivu koji potvrđuje visoku tržišnu vrijednost proizvoda.

- Poljoprivredni i šumski sektor (direktan/indirektan): Podstiče se primjena praksi koje održavaju kvalitet zemljišta, poput praćenja organskog ugljenika i pH vrijednosti.
- Životna sredina (direktan): Sprečava se sječa primarnih šuma i prenamjena zemljišta visokog biodiverziteta (močvare, tresetišta) za energetske svrhe.

Negativni uticaji:

- Privredni subjekti (direktan): Uvode se stroži zahtjevi za administriranje dokumentacije i monitoring sirovina,
- Vlasnici šuma (direktan): Moraju dokazati da je sječa zakonita i da se vrši regeneracija šumskih površina.

Troškovi za građane i privredu (naročito MSP)

- Troškovi nezavisne revizije: Ekonomski operatori moraju angažovati sertifikaciona tijela koja potvrđuju usklađenost sa kriterijumima, što je fiksni trošak po reviziji.
- Administrativni troškovi za MSP: Mala i srednja preduzeća u sektoru poljoprivrede moraju voditi evidenciju o porijeklu sirovina i primjenjivati planove upravljanja hranljivim materijama i erozijom tla.
- Troškovi laboratorijskih analiza: Za potrebe dokazivanja održivosti, neophodne su periodične analize organskog ugljenika i pH vrijednosti zemljišta.
- Troškovi za građane: Ne očekuju se direktni troškovi. Dugoročno, očuvanje šumskih i poljoprivrednih resursa smanjuje indirektno troškove sanacije životne sredine.

- Da li pozitivne posljedice opravdavaju troškove

Da. Iako primjena propisa stvara nove troškove sertifikacije i administracije, pozitivne posljedice ih prevazilaze jer:

- Bez ovih kriterijuma, domaća biogoriva ne bi imala pristup međunarodnim berzama goriva.
 - Troškovi zaštite biodiverziteta i zaliha ugljenika u zemljištu su preventivni i sprečavaju trajnu degradaciju prirodnih resursa države.
 - Sistem verifikacije sprečava prevare i plasiranje neodrživih goriva, čime se štiti kredibilitet crnogorskog energetskog tržišta.
- Stvaranje novih subjekata i tržišna konkurencija
- Novi subjekti: Propis otvara prostor za razvoj novih specijalizovanih preduzeća za verifikaciju i kontrolu (sertifikaciona tijela) koja do sada nisu bila neophodna u ovom obimu.
 - Tržišna konkurencija: Podržava se fer konkurencija jer svi akteri moraju poštovati iste standarde. Sprečava se nelojalna konkurencija onih koji bi koristili jeftinije, neodržive sirovine (npr. sječom zaštićenih šuma).
- Procjena administrativnih opterećenja i biznis barijera
- Administrativno opterećenje: Operatori moraju dostaviti podatke o zemlji porijekla sirovine, dokaz o održivosti (PoS) i izjave o usklađenosti sa kriterijumima niskog ILUC rizika.
 - Biznis barijere: Najveća barijera može biti kratak rok za prvu registraciju (30 dana od uspostavljanja baze) i zahtjevnost prikupljanja podataka kroz cijeli lanac snabdijevanja.
 - Digitalna olakšica: Korišćenje elektronske baze podataka smanjuje fizičku dokumentaciju

i ubrzava postupak provjere od strane Ministarstva

5. Procjena fiskalnog uticaja

- Da li je potrebno obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta Crne Gore za implementaciju propisa i u kom iznosu?
- Da li je obezbjeđenje finansijskih sredstava jednokratno, ili tokom određenog vremenskog perioda? **Obrazložiti.**
- Da li implementacijom propisa proizilaze međunarodne finansijske obaveze? **Obrazložiti.**
- Da li su neophodna finansijska sredstva obezbijeđena u budžetu za tekuću fiskalnu godinu, odnosno da li su planirana u budžetu za narednu fiskalnu godinu?
- Da li je usvajanjem propisa predviđeno donošenje podzakonskih akata iz kojih će proisteći finansijske obaveze?
- Da li će se implementacijom propisa ostvariti prihod za budžet Crne Gore?
- **Obrazložiti metodologiju koja je korišćena prilikom obračuna finansijskih izdataka/prihoda.**
- Da li su postojali problemi u preciznom obračunu finansijskih izdataka/prihoda? **Obrazložiti.**
- Da li su postojale sugestije Ministarstva finansija na nacrt/predlog propisa?
- Da li su dobijene primjedbe uključene u tekst propisa? **Obrazložiti.**

- Donošenje ovog propisa neće kreirati potrebu obezbjeđenja dodatnih finansijskih sredstava za implementaciju propisa.
- Za implementaciju propisa u 2026. godini neće biti potrebno obezbjeđenje finansijskih sredstava.
- - Implementacijom propisa ne proizilaze međunarodne finansijske obaveze.
- - Nijesu neophodna finansijska sredstva obezbijeđena u budžetu za tekuću fiskalnu godinu, odnosno da li su planirana u budžetu za narednu fiskalnu godinu.
- - Ne. Ministarstvo finansija je bilo uključeno u izradu ovog propisa. Prpos će biti dostavljen na mišljenje i u zavisnosti od primjedni, iste će biti implementirane u postupku utvrđivanja propisa.

6. Konsultacije zainteresovanih strana

- Naznačiti da li je korišćena eksterna ekspertska podrška i ako da, kako.
 - Naznačiti koje su grupe zainteresovanih strana konsultovane, u kojoj fazi RIA procesa i kako (javne ili ciljane konsultacije).
 - Naznačiti glavne rezultate konsultacija, i koji su predlozi i sugestije zainteresovanih strana prihvaćeni odnosno nijesu prihvaćeni. **Obrazložiti.**
- Pravilnik je pripremljena uz podršku Sekretarijata Energetske zajednice (EZ) i Energetskog instituta Hrvoje Požar.
 - Predloženi propis je rezultat konsultacija i zajedničkog rada sa konsultantima.
 - Za potrebe izrade Pravilnika konsultovan je Sekretarijat za zakonodavstvo;
 - Od Sekreterijata su dobijene sugestije, koje su implementirane u propisu.

7. Monitoring i evaluacija

- Koje su potencijalne prepreke za implementaciju propisa?

- Koje će mjere biti preduzete tokom primjene propisa da bi se ispunili ciljevi?
- Koji su glavni indikatori prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva?
- Ko će biti zadužen za sprovođenje monitoringa i evaluacije primjene propisa?

- Potencijalne prepreke za implementaciju propisa
 - Složenost lanca snabdijevanja: Praćenje sirovina od "brazde do rezervoara" zahtijeva visok stepen saradnje između poljoprivrednika, sakupljača biomase i prerađivača, što može biti izazovno u početnoj fazi.
 - Nedostatak akreditovanih verifikatora: Postoji rizik od inicijalnog nedostatka domaćih stručnih tijela (verifikatora) koji su osposobljeni za specifične revizije prema kriterijumima iz Priloga 1 (npr. analiza organskog ugljenika u zemljištu).
 - Troškovi dokazivanja za male posjednike: Za male vlasnike šuma ili poljoprivrednih gazdinstava, troškovi pribavljanja dokaza o održivosti mogu predstavljati finansijsku barijeru ukoliko se ne organizuju u grupe (grupna sertifikacija).
 - Dostupnost istorijskih podataka: Dokazivanje stanja zemljišta na referentni datum (januar 2008. godine), kako nalažu članovi 4 i 5, zahtijeva pristup satelitskim snimcima ili preciznim katastarskim evidencijama iz tog perioda.
- Mjere koje će biti preduzete tokom primjene propisa da bi se ispunili ciljevi
 - Uspostavljanje sistema nezavisne revizije: Implementacija člana 9 koji obavezuje ekonomske operatore da dostavljaju dokaze o reviziji svojih podataka.
 - Primjena plana upravljanja zemljištem: Obaveza subjekata da sprovedu redovne analize pH vrijednosti i organskog ugljenika (Prilog 1) radi očuvanja kvaliteta zemljišta.
 - Kontrola dokaza o održivosti (PoS): Ministarstvo će kroz bazu podataka vršiti monitoring "Dokaza o održivosti" koji prate svaku pošiljku goriva.
 - Edukacija i smjernice: Priprema tehničkih uputstava za poljoprivrednike i šumovlasnike o tome kako da ispune kriterijume za goriva sa niskim ILUC rizikom (mjere dodatnosti).
- Glavni indikatori prema kojima će se mjeriti ispunjenje ciljeva
 - Udio sertifikovanih biogoriva na tržištu: Procenat goriva u ukupnoj potrošnji koja u potpunosti ispunjavaju kriterijume održivosti iz ovog Pravilnika.
 - Broj izdatih potvrda o niskom ILUC riziku: Indikator uspješnosti aktivacije napuštenog ili degradiranog zemljišta.
 - Površina šuma pod održivim upravljanjem: Broj hektara šumske biomase koja ispunjava LULUCF kriterijume o obnavljanju šuma i očuvanju zaliha ugljenika.
 - Broj izvršenih nezavisnih revizija: Kvantitativni pokazatelj uspostavljene kontrole na tržištu.
 - Smanjenje emisija GHG: Ukupna ušteda emisija gasova sa efektom staklene bašte ostvarena upotrebom biogoriva koja ispunjavaju ove kriterijume.

- Za monitoring i evaluaciju primjene akta biće zaduženo Ministarstvo energetike i rudarstva.

Datum i mjesto

25. februar 2026. godine, Podgorica

Ministar

mr Admir Šahmanović

